

Κυπριακά Πασχαλινά Έθιμα

Η φιλόλογος Άννα Νεοφύτου δεν δέχεται το χαρακτηρισμό «λαογράφος» αν και η πορεία της αυτό μας δείχνει. Έχει συμμετάσχει σε έρευνες από το 1990 που καταγράφουν τις παραδόσεις και τα έθιμα του τόπου μας και ανήκει στην ομάδα που δημιούργησε το Αρχείο Προφορικής Παράδοσης. Με την ευκαιρία της μεγάλης εορτής του Πάσχα μιλά στο TV STAR για τα έθιμα του τόπου μας κατά τη διάρκεια της Μεγάλης Βδομάδας.

ΤΗΣ ΓΙΩΤΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ - ΦΩΤΟ: ΟΛΕΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Μιλήστε μας λίγο για αυτή την έρευνά σας γύρω από τα έθιμα του τόπου μας.

Από το 1990 συμμετέχω στην ομάδα που δημιούργησε το Αρχείο Προφορικής Παράδοσης στο Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών. Υπεύθυνη του προγράμματος ήταν η κ. Θεοφανού Κυπρή, η οποία το οργάνωσε. Μετά, την ομάδα αποτέλεσαν οκτώ άτομα, ανάμεσα σε αυτούς κι εγώ. Είχαμε ξεκινήσει από τις κατεχόμενες περιοχές, παίρναμε συνεντεύξεις με προτεραιότητα τα ηλικιωμένα άτομα. Μιλούσαμε φιλικά, μας άνοιγαν την ψυχή τους και ήταν μια συγκλονιστική εμπειρία. Μιλώντας με τους παλαιότερους διαπιστώνεις τις αρετές τους και είναι κάτι το καταπληκτικό, καταλαβαίνεις γιατί αυτός ο λαός επέζησε μέσα στους αιώνες. Δεν είναι τυχαίο.

Πόσα χρόνια ασχοληθήκατε με τα κατεχόμενα;

Μέχρι το 1996, μετά ασχοληθήκαμε με τις ελεύθερες περιοχές. Σταμάτησα για λίγο τις έρευνες και τώρα έχουμε ξανα-

Μιλώντας με τους παλαιότερους διαπιστώνεις τις αρετές τους και είναι κάτι το καταπληκτικό, καταλαβαίνεις γιατί αυτός ο λαός επέζησε μέσα στους αιώνες. Δεν είναι τυχαίο.

Η Άννα Νεοφύτου.

χίσει. Είναι πολύ σημαντικό αυτό το πρόγραμμα, οφείλουμε να γνωρίζουμε τις παραδόσεις του τόπου μας.

Υπάρχει ουσιαστική διαφορά στις παραδόσεις και στα έθιμα από χωριό σε χωριό;

Ουσιαστική διαφορά δεν υπάρχει, περίπου είναι τα ίδια σε όλα τα χωριά. Απλά, διαφοροποιούνται, ο κάθε τόπος έχει κάτι δικό του.

Τα έθιμα του Πάσχα εκπηγάζουν από τη θρησκεία;

Τα περισσότερα έθιμα, ναι, ξεκινούν από τη θρησκεία, άλλωστε αν πάμε στην πιο παλιά επο-

χή θα δούμε ότι το κέντρο της ζωής των ανθρώπων ήταν η εκκλησία.

Μήπως εκπηγάζουν και από την αρχαιότητα;

Ναι, κάτι που έκαναν στον Επιτάφιο, τη Μεγάλη Παρασκευή, θυμίζει τους κήπους του Αδώνιδος, όπως λέγονταν, που γινόταν στην αρχαιότητα. Για τη λατρεία του Άδωνη οι άνθρωποι έβγαζαν πινάκια με σπόρους έξω από τις πόρτες τους, το ίδιο έκαναν και στον Επιτάφιο. Ορισμένα έθιμα μπλέκονται με τη θρησκεία και πιάνουν και κάτι από την αρχαιότητα.

Τι συμβόλιζε αυτό το έθιμο για τους χριστιανούς;

Όπως ο σπόρος ανασταίνεται και παίρνει ζωή και γίνεται φυτό/λουλούδι, έτσι και ο Χριστός από τη σταύρωση και το θάνατο πέρασε στην ανάσταση.

Τα έθιμα του Πάσχα πότε ξεκινούν;

Κατ' ακρίβειαν ξεκινούν από το Σάββατο του Λαζάρου. Με τον ύμνο του Λαζάρου που έλεγαν τα παιδιά από σπίτι σε σπίτι. Μετά έχουμε την Κυριακή της Ελιάς, που με μια τελετουργία οι άνθρωποι ετοιμάζαν την ελιά για να την πάρουν στην εκκλησία. Μάλιστα σε χωριά όπου οι κάτοικοι ήταν λίγοι, ο ιερέας έβαζε την ελιά των κατοίκων κάτω από την Αγία Τράπεζα και έμενε εκεί για 40 μέρες. Πλησιάζοντας τη Μεγάλη Εβδομάδα, οι παλαιότεροι ξεκινούσαν με τις προετοιμασίες του σπιτιού. Επειδή η λαμπρή είναι μέσα στην άνοιξη, έβγαζαν τα πάντα έξω από το σπίτι, «προγιάζαν», όπως έλεγαν, και ασβέστωσαν το σπίτι. Στη Μεσσαρία (Μεσαρκά), μάλιστα, στόλιζαν τα πατώματα χάμω. Επειδή το πάτωμα ήταν από κώμα, με ένα μικρό μπρίκι -σαν κανάτα- έβγαζαν μέσα ασβέστη διαλυμένο με νερό και έκαναν διάφορα σχέδια πάνω στο πάτωμα. Φαινόταν ο ασβέστης, το άσπρο το χρώμα και ήταν απίστευτα όμορφο. Έφτιαχναν λουλούδια, καμαρούδες και διάφορα άλλα σχέδια. Δηλαδή, εκτός από το καθάρισμά, καλλώπιζαν το χώρο. Είναι σημαντικό να πούμε πως: όπως ο άνθρωπος έπρεπε να είχε καθαρή την ψυχή του έτσι και όλο το χωριό έπρεπε να ήταν επίσης καθαρό.

Μ. Δευτέρα και Μ. Τρίτη τι γινόταν;

STAR

Παρασκευή, 6 Απριλίου 2007, π. 46

Γίνονταν συνήθως τα ζυμώματα ή το βάψιμο των αβγών.

Η παράδοση πότε λέει ότι γίνεται το βάψιμο των αβγών; Κάποιοι λένε Μ. Πέμπτη και κάποιοι Μ. Σάββατο...

Υπάρχουν χωριά που μπορεί να βάψουν 4-5 αβγά την Μ. Πέμπτη, διότι αυτή την ημέρα πρέπει να υπάρχουν κόκκινα αβγά στο σπίτι. Και βάψουν τα υπόλοιπα το Μ. Σάββατο.

Πώς έβαφαν τα αβγά τους παλιούς χρόνους;

Σίγουρα δεν υπήρχαν βιομηχανίες και έτοιμες μπογιές όπως σήμερα. Με τα ξηρά φύλλα των κρεμμυδιών, τα οποία φύλαγαν (φανταστείτε πόσα κιλά κρεμμύδια έπρεπε να καθαρίσουν και να φυλάξουν αρκετά φύλλα), τα έβραζαν και έβγαζαν κόκκινο χρώμα και έτσι έβαφαν τα κόκκινα αβγά. Με τις μαργαρίτες έβαφαν τα κίτρινα αβγά και με τους λαλέδες (τους πετεινούς που λέμε) έβαφαν τα κόκκινα αβγά. Κάθε τόπος είχε τα δικά του φυτά για να βάψει τα αβγά.

Κάποια χωριά, έβαφαν τα αβγά τους με ρίζες ενός φυτού τις οποίες τσάκισαν με μια πέτρα. Εμείς στην Κερύνεια, καθώς και όλες οι παράλιες περιοχές, χρησιμοποιούσαμε τα φύκια για το βάψιμο των αβγών. Ειδικά φύκια, όχι τα γνωστά φύκια, κάποια φύκια, τα οποία βρίσκει κανείς πάνω στα βράχια. Στην Κερύνεια μάλιστα υπήρχε και ένας «ειδή-

μων», ο οποίος πωλούσε τα φύκια αυτά το Πάσχα και τα αβγά γίνονταν κατακόκκινα. Επίσης χρησιμοποιούσαν και υφάσματα κόκκινα.

Το πασχαλινό αβγό τι συμβολίζει;

Όπως το αβγό έχει μέσα τη ζωή, και είναι κλειστό, έτσι και το μνήμα που είχε μέσα τον Χριστό ήταν επίσης κλειστό και είχε και αυτό μέσα του τη ζωή, τον Θεάνθρωπο. Το βάψιμο των αβγών γίνονταν Μ. Τετάρτη ή ημερώνματα Μ. Πέμπτης. Μετά την εκκλησία της Μ. Πέμπτης, έπρεπε να πιάσουν ένα αβγό και να πουν «Δόξα σοι ο Θεός εφτάσαμεν τζαι φέτος την κόκκινη Πέμπτη».

Κάτι άλλο για την Μ. Πέμπτη;

Η παράδοση λέει, αν και οι ιερείς δεν το δέχονται, πως η Θεία Κοινωνία της Μ. Πέμπτης πάει για επτά χρόνια.

Τη Μ. Παρασκευή τι γίνονταν;

Ο κόσμος, το βράδυ της Μ. Παρασκευής που διαβάζονται τα 12 ευαγγέλια, έπαιρνε νερό και λάδι και τα έβραζαν κάτω από το αναλόγιο. Μετά τα έπαιρναν στο σπίτι τους και τα χρησιμοποιούσαν για αρρώστους, δύσκολες καταστάσεις κτλ. Θεω-

ρούσαν ευλογημένα και έδιναν δύναμη στους πιστούς.

Το Μ. Σάββατο;

Επειδή νήστευε ο κόσμος περίμενε το Μ. Σάββατο να φάει τη σούπα του, κάποια χωριά είχαν τον παραδοσιακό τραχανά. Επίσης, πριν ζυμώσουν σιδήποτε άλλο (πασχαλινό κουλούρι, φλαούνες κτλ) συνήθιζαν να κάμουν ένα σταυροκούλουρο. Ακόμα και στα ζυμώματα βλέπουμε το θείο πάθος. Στα κουλούρια σχεδίαζαν δυο χέρια τα οποία φαίνονταν δεμένα και συμβολίζανε τα δεμένα χέρια του Χριστού. Το κάθε τι συνδέεται με τα πάθη και την Ανάσταση του Χριστού.

Στα παλιά χρόνια, στα χωριά, υπήρχε κόσμος που πήγαινε με τις μαγκούρες και χτυπούσε τις πόρτες των συγχωριανών για να τους ξυπνήσουν να πάνε στην εκκλησία το βράδυ του «Καλού Λόγου». Έπρεπε να πάει όλο το χωριό, όλη η κοινότητα, στην Εκκλησία, πριν ξεκινήσει ο ιερέας, ρωτούσε αν λείπει κανείς. Κοίταζαν όλοι να δουν ότι κανένας χωριανός δεν έλειπε, αλλιώς τον περίμεναν να έρθει για να ξεκινήσει ο «καλός λόγος».

Η λαμπρατζία βέβαια, είναι ένα έθιμο που και σήμερα παραμένει. Το κάψιμο του Ιούδα.

Κάτι για την Κυριακή του Πάσχα;

Την Κυριακή του Πάσχα υπήρχαν και υπάρχουν ακόμα τα πασχαλινά παιχνίδια, τα ομαδικά, στα οποία λάμβανε μέρος όλο το χωριό. Στο Φαρμακά παίζεται μέχρι σήμερα το «πουλάκι». Βλέπεις όλο το χωριό στον περίγυρο της εκκλησίας, οι μεν συμμετέχουν, οι δε παρακολουθούν. Τα «τρία απίδκια», ο «ζίζιρος», η «σutzιά»... είναι πάρα πολλά τα πασχαλινά παιχνίδια. Σε ορισμένα χωριά κάποια παιχνίδια δεν υπάρχουν πια, όπως π.χ. στον Άγιο Αμβρόσιο της Κερύνειας, όπου παιζόταν το «τριζοήρα» και πρέπει να υπήρχε και σε άλλα χωριά αλλά σταμάτησε διότι ήταν επικίνδυνο.

Ε/κ και Τ/κ τις Άγιες Ημέρες του Πάσχα

Οι σχέσεις Τ/κ και Ε/κ ήταν πολύ φιλικές. Στο Καζαφραν της Κερύνειας ο άρχοντας του χωριού ήταν Τούρκος και η Παναγιά η Ποταμίτσα ήταν μέσα στην Τουρκογειτονιά. Τη Μ. Παρασκευή έπρεπε να ήταν και ο Τούρκος άρχοντας παρών στην εκκλησία. Οι δε Τουρκοί έβλεπαν από τα μπαλκόνια τους την περιφορά του Επιταφίου και πετάγανε ροδοπέταλα. Οι Ε/κ οι οποίοι είχαν κοπάδια, το βράδυ του Μ. Σαββάτου τα άφηναν στους φίλους τους, τους Τ/κ, να τους τα προσέχουν, για να μπορούν να πάνε ήσυχοι εκκλησία και να γιορτάσουν το Πάσχα. Το ίδιο βέβαια έκαναν και οι Ε/κ στο Μπαϊράμι των Τούρκων. Υπήρχε αλληλεγγύη.

